

BİRİNCİ FƏSİL

*Bu vüsalə yuxu əhvali demək mümkün idi,
Əgər olsaydı yuxu dideyi-giryanimizə¹.*

...amma qəfilcən sükut çökdü. Yuxunun seyrək toranlığı içində Zaur, hətta bir qədər təəccübləndi də. Axı necə oldu ki, böyük otelin bütün hay-küyü, yad, özgədilli danışıkların hənirtisi, hardansa, çox uzaqlardan eşidilən musiqi sədaları (saksofon, royal, zərb alətləri çalırdılar), liftin hərəkəti – bütün başqa səslər – qəfilcən qeyb oldu və bütün bu tanış səslərlə birlikdə okeanın da uğultusu kəsildi...

Gecəyarıdan keçmişdi. Vaxt cədvəli, adamların yatıb-durma məqamları bütün dünyada təqribən eyni cürdür və bu cədvəlin hökmü insanların, insanların icad etdikləri maşınların, mexanizmlərin, alətlərin səsləriylə bərabər təbiətin möhtəşəm xilqəti – okeanın da səsini qısmışdı elə bil.

---

¹ Epiqraflar Füzulinin “Leyli və Məcnun”undan və “Divan”ından alınmışdır.

Yuxunun yapışqantək çiriş horrasından (buraların havası kimiydi bu horra) çapalayıb ayıqlığa çıxmağa cəhd edərkən Zaur düşünürdü: yəqin Firəngiz otağın pəncərəsini örtüb, vəssalam: səskeçirməz pəncərələr dı­şarıdakı bütün səsləri, küyləri, danışıq-hənirtləri eşidilməzləşdirib, Zaurun yarıyuxulu-yarıyoyaq şüurundan kənar edib.

Elədir ki, var, qu desən qulaq tutulan cingilti­li sü­kutdan sonra otaq həm də qaranlığa qər­q oldu: Firəngiz pəncərəni bağ­layıb işığı da keçirt­di. Zaur örtülü göz qapaqları arasından qaranlığın müxtəlif mərhələlərini duyurdu – əvvəlcə otaq ala­qaranlıq oldu – vannanın açıq qapısından kvadrat şəklində işıq şüləyi düşürdü döşəməyə. Qapı bağ­lanandan sonra otağa güclə sezilən ətir kimi – gecə çırağının zəif şöləsi ya­yıldı. Firəngiz bu çırağı da söndür­dü və o zaman ətraf qaranlıq içində həll oldu.

Zaur ağır-ağır göz qapaqlarını qaldırdı, otağın qatran kimi qatı qaranlığında bir an gerçəklik hissini itirdi – bilmədi haradır bura, haradadır özü? Ancaq bir an. Bir an sonra gözləri zil qaranlıqda heç nəyi seçib ayırmasa da artıq harada olduğunu dəqiq dərk edirdi – bilirdi ki, bu otaq otelin nömrəsidir, indi gecədir və uzun məsafələrdən, uçuşdan, hərəkətdən, müxtəlif yad lövhələrdən calaq olunmuş gecə-gündüz bitib, ömrünü yeni bir gecə-gündüzə təhvil ve­rib. Bu təhvil-təslim dəqiqələri Zaurun gözünün çimirini almaq üçün qısaca mürgü döydüyü anlara düşüb. İndi isə gecə yarından ö­tüb – təqvimin başqa

tarixidir. Amma nə tarix, nə təqvim? Moskvadan Afrikaya onbirsaatlıq uçuş ərzində – onlar Avropanın, Aralıq dənizinin, Saxaranın üstündən keçmişdilər – bütün vaxt-zaman anlayışları qırışıq düşmüş və Zaurgilin ömrünə üç saat əlavə olunmuşdu. Bakıyla Moskva arasındakı birsaatlıq fərqi də bunun üstünə gəlsən – ömürlərindən dördsaatlıq hədiyyə almışdılar. Doğrudur, bu hədiyyəni qaytarmaq lazım gələcəkdi – üç saatını burdan Moskvaya uçanda, bir saatını da Moskvadan Bakıya qayıdanda...

Yer kürəmiz zaman zolaqlarına bölünüb, Qərbdən Şərqə getdikcə hər zolaqda bir saat irəli düşürsən. Moskvada saat on bir olanda, Bakıda on ikidir... Daima üzü Qərbə doğru gedəsən, elə bir sürətlə ki, bir saat içində bir vaxt zolağından o birinə keçəsən – hamısında da, məsələn, saat on bir olsun? Vaxtı bu sayaq aldatmaq mümkündürmü?

Adamın ağına nə qəribə fikirlər gəlir. Fantastika! Halbuki ən böyük fantastika elə real gerçəklikdir, bax, elə məsələn, onların bugünkü günü: zarafat gəlməsin sənə, dünyanın o biri başına gəlib çıxıblar. Afrikada, Dakar şəhərindədirlər. 17 mərtəbəli “Enqor” otelindədirlər və bu otel Atlantik okeanın əlli metrliyindədir...

Bu son üç günün təəssüratı, məsafə ölçüləri, məkan dəyişikliyi də ağılaşıqmaz bir gerçəklik idi... Əlbəttə, hər bir şey şüurla dəqiq izah olunurdu, amma hər halda beyinə sığışdırmaq zor idi ki, cəmisi on beş saat bundan qabaq Moskvadaydılar. Moskvada qar

yağırdı, onları Sverdlov meydanından Şeremetyevo aeroportuna aparən avtobusun pəncərələri buz bağlamışdı. On bir saatlıq uçuşdan sonra isə təyyarə Dəkarda yerə endi və onlar trapa çıxanda sifətlərini sanki odlu bir nəfəs qarşısı – Afrikanın nəfəsi. Bu qəribə bir nəfəs idi, Afrika torpağında hər şeyə çökmüşdü, elə bil havada da, yemək-içməkdə də duyulurdu... Bu həm ətir, qoxu, iy idi, həm dad-tam... Müəyyən bitkilərlə – manioka, araxis – onlardan alınan yağlamı bağlıydı – bu qoxu, tam, ya okeanın törəmələri ilə – balıqlarla, yosunlarla? Kim bilir... Amma bu ağlasığmaz dəhşətli isti – adamın sanki bədənini əridib paltarına yapışdıran bu isti də Afrika idi, şirintəhər iy – dad da Afrika idi, aeroportda ilkin gördükləri adamlar da – göyümtülə çalan zil qara bənizli zəncilər də...

Adamı çaşdıran təbiət mənzərələriydi. Bəzən, illah da axşamçağı, ala-toranlıqda adamsız sahələr – ağaclar, otlar, yol Abşeron peyzajlarını andırırdı. Uzaqdan ləpələrin uğultusu və cırcıramaların səsi gəlirdi, fikirlərə dalıb yolla gedirdin və birdən diksinirdin: belə tanış “Abşeron yoluyla” uzun Afrika paltarı geymiş qıvrımsaç zənci qadınları addımlayırdılar. Qıvrımsaç saçları qısa-qısa hörülüb, başlarında iri əmmaməyə bənzər bir sarıq. Bu qədər tanış mənzərənin, belə tanış səslərin fonunda tamam başqa bir xalqın, başqa irqin, başqa dünyanın adamlarını görmək zehni sarsıdırdı...

Otelin qabağında okean sahili də qərribə təsir bağışlayırdı: bütün çimərlik boyu bir-birindən müəyyən məsafələrdə dirəklər basdırılmışdı. Uzaqdan qəbiristanlığa oxşayırdı bura. Eyni boylu-biçimli əsgər məzarlarına... Kimləri basdırıblar bu çimərlikdə – dənizdə batanlarımızı? Yox, bu dirəklər sərhəd dirəkləriydi – çimərliyin ayrı-ayrı sahələri “Enqor” otelinin ayrı-ayrı nömrələrinə mənsub idi: bu nömrələrin sakinlərinə... Sahil qarış-qarış parçalanmış, bölünmüş, paylanmışdı, okean isə sərhədsiz, azad idi...

Üç gün qaldılar Dakarda, Atlantik okeanında çimdilər, şəhəri dolaşdılar, – uca, ağappaq binaları, qamışla samandan quraşdırılmış komaları gördülər, Kermel bazarını və əsirlərdən bəri qolu bağlı qulların zindanı olan Qore adasını gəzdilər...

Sabah isə geri, vətənə qayıtmalıdılar.

Zaur: “Vallah, sağ olsun anam, – deyə düşünürdü, – axı bu səyahətə çıxmağımızı o təkid elədi. “Sonra oğul-uşaq basacaq sizi, macalınız olmayacaq belə-belə səyahətlərə, nə qədər cavansız, əliz-qoluz bağlı deyil, gedin gəzin də” ... Ancaq düz deyirdi, – belə səyahət insana ömründə olsa-olsa bircə kərəm düşür... Ancaq onu çox dilə tutdu.

Zaur etiraz eləmirdi, amma doğrusu, çox elə meylli də yox idi. Axır vaxtlar hər şeyə necə yanaşırdısa, bu səyahətə də eyni münasibət bəsləyirdi – tam bir biganəlik, laqeydlik... “Nə olar, gedərik-gedərik, getmərik-getmərik” ... Bir yana baxanda, səyahətlər, xoş günlər, həyatın bütün başqa naz-nemətləri – məgər

Zaur bütün bunların xətrinə dəyişməmişdimi ömrünü? Amma indi bu barədə düşünmək istəmirdi, ümumən heç bir şey düşünmək istəmirdi.

Qaranlıqda pıçıltıyla arvadını çağırırdı:

– Yatıbsan? – Cavab çıxmadı. Bilirdi ki, cavab çıxmıyacaq. Firəngizin nə zaman yatdığını sakit, dinc nəfəs almasından bilirdi. “Firəngiz heç zaman xoruldamır”. Bu, nikahlarının ilk ayında Zaurun elədiyi ən böyük və xoş kəşflərdən idi. Doğrudan da, Firəngizin xoruldaya biləcəyini təsəvvür eləmək də mümkün deyildi. Zaur fikrində həmişə Firəngizi çox bahalı şüşədən cilalanmış şəffaf güldana bənzədirdi. Ağıla sığışdırmaq olmurdu ki, belə bir güldan xoruldaya bilər, qışqıra bilər və bir də Zaurda belə bir təsəvvür vardı ki, qəfilcən bu güldana naqolay toxunmaq, onu salıb sındırmaq olar... Özündən altı yaş kiçik olan bu qıza, onun arvadı olmuş Firəngizə münasibətində dolşıq bir duyğu kələfi vardı – həm nəvaziş, həm qayğı, həm də qalın bir pərdə... Firəngiz çox utancaq idi, kimsə onun haqqında danışanda qıpqırmızı qızarar, yanaqlarını puçur-puçur həya təri basardı. Bu, bəzən Zauru əsəbiləşdirərdi, nədənsə dərhal Firəngizin ailəsi – atası Murtuz, anası Alya, qardaşı Spartak gəlib dururdu gözlərinin qarşısında: o zaman Zaura elə gəlirdi ki, Murtuzun kobudluğu, “mənəm-mənəmliyi”, Alyanın özündən müştəbəhliyi, Spartakın cüvəllağılığı kimi Firəngizin isməti, məsumluğu da yapma bir naxışdır,, aləmə nümayiş etdiriləsi zahiri bir dəyərdir. Amma Firəngizi təkliddə, ailəsindən ayrı-ayrılıq-

da qavrayanda, onun, doğrudan da, çox təvazökar, utancaq olduğuna inanırdı, saflığına və uşaq təmizliyinə, sadəliyinə həsəd aparırdı: düşünürdü, nə yazıq ki, mən özüm daha heç bir vaxt belə saf və sadədil, dinc və arxayın ola bilməyəcəyəm...

Bəlkə də Zaurun nicatı məhz bundaydı – özüyün deyil, başqaları üçün, Firəngiz üçün, gələcək övladları üçün yaşatmaqda... Və elə bir həyat qurmaqda ki, zahirən belə həyat hamıya – o cümlədən Firəngizə və gələcək övladlarına bəxtiyar bir yaşayış kimi görünsün... Və bəlkə o zaman – Firəngizin, gələcək övladlarının gözlərində bu xoşbəxtliyi, arxayınlığı, qayğısızlığı görərkən Zaur özü də səadətənin yoluxucu təsirini duyacaq, öz içində ailə sevincinin əks-sədasını eşidəcəkdə.

Zaur gələcək güzəranlarını, mənzillərinin quruluşunu, avadanlığını xəyalında canlandırmağa çalışdı, amma hiss elədi ki darıxır, ürəyi qısılır. Ayrı bir şey haqqında düşünmək istədi, fikri bir məsələdən başqasına qaçdı, bilmədi nə barədə düşünsün və ümumiyyətlə, bir şey haqqında düşünmək vacibdir-mi... Bəlkə də yox, amma onda da bilmirdi ki, qəfil ayıldığı bu gecə saatlarını – yata və dura bilmədiyi bu qeyri-müəyyən vaxt boşluğunu nəylə doldursun... Görəsən, aşağıda, otelin qarşısındakı eyvanda neçə dənə gün çətiri var? Azı iyirmi-otuz dənə... Nə rəngdədirlər onlar? Qırmızı, sarı, yaşıl, göy, çəhrayı, sarı... yuxu doğrudan da onu çəkib apardı...

Bu iyi yuxuda duydu və yuxuda da dərk elədi ki, yuxudadır, ayılmayıb. Amma yuxuda da tanıdı bu iyi. Bu iy yer üzündə tək bircə idi, təkrarsız idi. Afrikanın iyi kimi. Amma bu, Afrikanın iyi deyildi.

Zaur hələ də yuxu içində idi, yuxu içində fikir eləyirdi: hardan gəlib çıxdı bu qoxu bura, Dakara, otelin 17-ci mərtəbəsinə? Yuxuda fikirləri elə bil qıc olub tutulmuşdu, silkinib yuxudan çıxsa, ayıla bilmirdi və buna görə daha da eymənirdi. Bu iyin nə iy olduğunu, bu qoxunun kimin qoxusu olduğunu bilirdi axı... hələ də yuxudaydı, amma bu qoxudan başqa – Təhminənin qoxusundan başqa – müxtəlif fransız ətirlərinin qarışığından yaranan bu təkrarsız qoxudan başqa – heç bir şey duymurdu. Bu ətir qarışığının sirrini bircə Təhminə bilirdi və həmin sirri hamıdan gizli saxlayırdı. “Hər hansı bir ətri, ən nadir tapılan ətirləri belə almaq olar, – deyərdi Təhminə. – Deməli, bu ətirləri hər hansı bir qadın vura bilər. Amma hər qadının öz təkrarsız qoxusu olmalıdır. Odur ki, həmin ətirləri bir-birilə qarışdırmaq lazımdır, hərəşindən bir azacıq qarışdırmaq lazımdır. Nə qədər? Bu, sirdir və bu sirri bircə mən bilməliyəm”.

Röyasız yuxu içində – sönmüş ekran qarşısında dayanmış kimi – Zaur intizarla gözləyirdi. Budur bax, bu saat ekran işıqlanacaq, yuxu rənglərə boyanacaq, səslərlə dolacaq və Təhminə canlanacaqdır – onunçün nə var ki, məsafələri qət etsin, qitələri, okeanları aşsın, sərhədləri keçsin. Əgər dünyanın o başında güclə duyulan, zərif və zəif qoxusu Zauru haqlamış-

dısa, sifətinin, səsinin, nəfəsinin, gülüşünün bura gəlib çıxması çətinmi iş idi? Yuxunun dolaşığı, qarmaqarışığı məntiqinə dayanaraq düşünürdü: hansı reyslə uçub gəlib bura, axı Moskvadan bura təyyarə həftədə bir uçar. Yuxuda belə bunu unutmamışdı və yuxuda düşünürdü ki, axı bu yuxudur, gərək oyanam, gərək cəhd eləyəm oyanmaqçün, gərək əlimi uzadıb gecə çırağını yandırım. Əlini uzadırdı, gecə çırağını yandırirdi, amma çırağ yanmırdı və Zaur başa düşürdü ki, hələ də yuxudadır, yuxuda uzadıb əlini çırağa, əslində isə heç uzatmayıb da, yuxuda yandırıb çırağı, əslində heç yandırmayıb da, yuxuda ayılıb yuxudan, əslində heç ayılmayıb da...

Ayılmayıbsa, deməli, indicə görəcək onu... Və o gündən bəri birinci dəfə görəcək Təhminəni. Neçə ay keçmişdi o gündən? Yox, arada bir dəfə görmüşdü Təhminəni. Yuxuda yox, real həyatda da yox, – televizorda görmüşdü... Bircə dəfə, vəssalam. İndi isə... buyur, Qərbi Afrikada, müstəqil Seneqal respublikasının paytaxtı Dakar şəhərində gəlib duracaqdı gözləri qarşısında... Nə tez də sənədlərini toplayıb təhvil verib: tibbi arayış, anket, üç imzalı xasiyyətnamə, viza... hamısı da belə təcili, tez... Bütün bunları toplayıb düzəldib, bütün bunlardan keçib. Hər şeyin çəmini, yolunu tapıb ki, tez-tələsik uçub bura gəlsin. Burada, dünyanın o başında Zauru yaxalasin və hər şeyi geriye döndərsin. Bütün olub-keçənlər, ötüb-itənlər yenidən qayıtsın, dirçəlsin, yenidən başlansın. Amma axı başlamamalıydı hər şey təzədən.